

Egzegetska studija parabole o molitvi u Lk 18,1-8

Darko TOMAŠEVIĆ, *The Parable about the widow and the Judge (Luke 18:1-8). Exegetical theological study*, Pontificia studiorum universitas a S. Thoma Aq. in Urbe, Romae 2005., 275 str.

Ovo je dizertacija iz biblijske teologije na Teološkom fakultetu Papinskog sveučilišta sv. Toma Akvinski u Rimu, priredena i obranjena pod vodstvom tamošnjeg profesora Stipe Juriča, Hrvata dominikanca. U predgovoru autor naziva odlomak Lk 18,1-8 parabolom o udovici i sucu, iako je jedni egzegeti zovu parabolom o nepravednom sucu, drugi parabolom o upornoj udovici a naši službeni prevoditelji Duda - Fućak naslovljuju: "Ustrajnost u molitvi." Tko knjigu pročita studiozno, složit će se s autorom da je to najprikladniji naslov za ovaj dio grade vlastite Luki. Knjiga se sastoji od četiri poglavlja:

1. Povijest istraživanja Lk 18,1-8 i Isusov nauk o molitvi prema Luki (str. 3-53);
2. Kontekst i filološka analiza parabole (str. 54-120);
3. Povijesnost i povezanost Lk 18,1-8 (str. 121-171);
4. Glavni likovi i interpretacija parabole (str. 172-219).

U prvom poglavlju donosi pregled 13 studija o molitvi prema trećem evanđelistu, počevši od H. Conzelmana koji je u svojoj glasovitoj knjizi *Die Mitte der Zeit* (prvi puta objavljena 1954. god. i prevedena na velike svjetske jezike) optužio Luku da je "deeshatologizirao" djela i nauk povišenog Isusa te otkrio pojam povijesti spasenja (*Heilsgeschichte*) u njegovu evanđelju i Djelima apostolskim. Kasniji egzegeti

možu se s njime slagati ili razilaziti, ali ne mogu prešućivati njegov doprinos istraživanju Luke. Posljednji je D. M. Crump, koji je u svojoj disertaciji iz 1992. god. istražio temu o molitvi prema Luki sa stajališta Isusova zagovora za učenike. U nastavku ovog poglavlja Tomašević prikazuje Isusa molitelja i učitelja molitve razlikujući zahvalnu, prosnu i posredničku molitvu u Svetom Pismu. Imajući u vidu odabranu parabolu, Tomašević skreće pozornost na dva vida eshatologije kod Luke: odgođena paruzija (19,11; 22,69) i skor dolazak Sina Čovječjeg (10,9-11; 12,38-48; 18,8; 21,32). "Obje strane Lukine eshatologije dobro su posvjedočene pa ne možemo ignorirati ni jednu od njih ili jednu proglašavati važnijom od druge. Oba pristupa bila su motivirana pastoralnim problemima i to objašnjava prividnu kontradikciju. Luka je uzeo obazrivi srednji put izbjegavajući i ispravljajući krive krajnosti" (str. 52).

U filološkoj analizi grčkog teksta parabole Tomašević se vješto služi postojećim rječnicima, gramatikama i analizama pri obradi svake riječi i stiha. Posebnu pozornost posvećuje hebrejskom genitivu *ho kritês tês adikias* u r. 7 te izrazima *en tahei i ara heurêsei tèn pistin* u r. 8. Iako se *en tahei* može razumjeti kao "nenadano, neočekivano", Tomašević prihvaća kao sukladnije s Isusovom i Lukinom porukom "ubrzo, žurno". Uz više mogućnosti za "Sitz im Leben Jesu", situacija u Lukinoj Crkvi bila bi ustrajnost u progonu, osobito u vremenu odgođene paruzije: "Ustrajna molitva potrebna je za održavanje zdrave vjere, jer vjera pospješuje molitvu a molitva jača vjeru. Stoga se ove dvije teme dopunjavaju a ne isključuju. U isto vrijeme ova parabola povezana je s Gospodinovom izrekom. Izraz 'hoće li naći vjere na zemlji...' je odvojena Isusova izreka koju je ov-

dje utkao evangelist ili njegov izvor. Ovaj izraz jasno pokazuje nelagodu zbog kakvoće vjere u zajednici vjernika” (str. 174). Iako je ova parabola vlastita Luki, Tomašević s ozbiljnim egzegetima smatra da je srž parabole Luka preuzeo iz svoga posebnog izvora te je doradio.

U trećem poglavlju egzegetski je najzanimljiviji dio r. 8b (“Ali kada Sin Čovječji dode, hoće li naći vjere na zemlji?”, str. 133-145). Tomašević zaključuje da je to autentična Isusova izreka, ali izvorno nije bila vezana uz ovu parabolu, a Luka ju je ovdje dodao zato što govori o vjeri koja pokreće na molitvu. U ovom poglavlju istražuje i širi kontekst parabole te paralele u Lk 11,5-13, Sir 35,12-24; Lk 18,9-14 i dr.

U zaključnom poglavlju prikazuje likove uporne udovice i nepravednog suca u kontekstu palestinskog društva Isusova vremena te smatra da je prikladno govoriti o tri glavna lika u paraboli s četiri glavna usmjerenja: “upornost (udovica), pravedna presuda (sudac), eshatologija (Sin Čovječji) i vjera (Bog kao izraz i predmet vjere)” (str. 198). Zaključuje da parabola ima višeslojnu poruku, jer govori o kraljevstvu Božjem, izražava molitvenu čežnju za paruzijom, obećava Božju pravdu i zove na providanje pravde u svijetu, govori o molitvi i vjeri utoliko ukoliko se međusobno podržavaju i dopunjavaju. U podnaslovu “Što ova parabola govori nama” (str. 214-219) upozorava da govori o paradoksalnoj moći onih koji su naoko slabi i zove na upornost, ali i na poštivanje “Božje kronologije”, jer Božju pravdu i dobrotu ne smijemo dovoditi u pitanje, makar Bog i ne odgovara odmah na naše krikove.

U “Generalnom zaključku” (str. 220-233) još jednom sažima gradu izloženu u pojedinim poglavljima ističući da po molitvi vjera počinje i cvate a bez molitve

odumire. Vrativši se još jednom na izraz *makrotymeí ep' autois* iz r. 7b upozorava da ovaj glagol u grčkom Biblije znači “durati, biti strpljiv” ali i “kasniti, zatezati” te ostavlja otvoreno, je li to upitna ili potvrđena rečenica i prognozira da će se egzegeti oko toga još dugo razilaziti (str. 225-226). Unatoč ovoj nejasnoći, osnovna poruka parabole je ipak razvidna: “U njoj su isprepletene četiri teme: o molitvi, o zadobivanju pravde, o eshatologiji i o vjeri. Lk 18,1-8 nije parabola samo o molitvi, ni samo o eshatologiji ni samo o dobivanju pravde ni samo o vjeri; ona govori o svemu ovome. Nijedna tema ne može biti isključena. Tekst kako ga imamo jest jedinstveno mjesto koje nerazdvojivo povezuje sva četiri ova elementa” (str. 230).

U popisu literature (str. 234-270) knjige i članke podijelio je u sljedeće podnaslove: tekstovi, leksikoni, konkordancije (101 naslov), autori iz razdoblja patristike (10 naslova), komentari Evandjelja po Luki (106 naslova), ostale studije i članci (439 naslova). Pri tome se potrudio da inicijale svakoga od autora dešifrirao te napiše puno ime (first and middle name).

Tomašević u predgovoru zahvaljuje jednom bračnom paru i dvjema redovnicama iz župe Gospe Lurdske, White Station, New Jersey, za dotjerivanje njegova engleskog. Rečenice su mu kratke i razumljive, rječnik veoma bogat i precizan za nekoga tko je engleski učio iz knjiga. Pretpostavljam da je brojne izraze preuzimao od autora koji su pisali engleski. Korektori nisu popravili njegov plural *men* kad pod njim misli sve ljudske osobe. Na jednom mjestu stoji doduše *humans* što je američki neologizam za sva ljudska bića. U današnjem engleskom prevoditelji Svetog Pisma te teolozi i propovjednici trude se da upotrebljavaju tzv. *inclusive language*, kako bi se žene vjernice osjećale primijećene i uvažene.

U razmišljanju nad ovom parabolom iz situacije današnjih vjernika na više mjesta spominje Bosnu i Hercegovinu: "U Bosni su se mnogi ljudi, kad su se sučelili s ratnim katastrofama, pitali je li moguće vjerovati u Božju dobrotu usred takvih događaja. Bez vjere, i to vjere u kojoj svoju volju podlažemo volji Božjoj, nije moguće moliti. Novi Zavjet poziva upravo na takvu vrstu vjere" (str. 35). Drugdje kaže da nam vjera govori kako je mir moguć, a to traži da radimo za mir. "Isto vrijedi o toleranciji koja je toliko potrebna u Bosni i Hercegovini; vjera da je mir moguć je nužni uvjet za tolerantan život na zemlji. Ako vjerujemo da su mir i tolerancija mogući, radit ćemo za to. Ovdje religija može doprinijeti veoma mnogo. Religija donosi uvjerenje da među nama djeluje moć koja je veća od ljudske moći" (str. 144; usp. još str. 206, 211-212; 228; 232). Njegov moderator Stipe Jurić, inače ekspert za Otkrivenje iz kojega je pisao doktorsku disertaciju, napisao je devedesetih godina nekoliko egzegetskih članaka na hrvatskom o pojedinim odlomcima iz Otkrivenja primjenjujući poruku iz njih na Crkvu u Hrvatskoj tijekom i poslije Domovinskog rata. Možda se u tome ovaj doktorand ugledao na svoga moderatora.

Znanstvena novost ove disertacije jest procjena parabole u Lk 18,1-8 kao samostalne cjeline o potrebi ustrajne molitve te pažljivo povezivanje različitih vidova njezine poruke, kako se vidi iz citata preuzetog sa str. 230. Opazio sam da nijedno od četiriju poglavlja nema vlastitog općeg naslova nego samo podnaslove. To nije uobičajeno u disertacijama i ne znam je li to zahtjev moderatora ili doktorandova izvorna metodologija. U većini slučajeva gdje gramatika i odabrane riječi omogućuju više načina shvaćanja pojedinog izraza ili dijela rečenice, Tomašević se odlučio za miš-

ljenje koje mu se čini najpovezanije s kontekstom i s Lukinom teologijom. Jedino u slučaju *kai makrothymei ep' autois* iz r. 7 nije se htio odlučiti niti za jednu od više mogućnosti. Duda - Fućak ovdje su preveli "...sve ako i odgaga stvar njihovu?", ali to je tek jedna od četiriju glavnih mogućnosti.

Iako su drugo i treće poglavlje tehnička egzegeza koja kod čitatelja pretpostavlja poznavanje grčkog jezika te metoda povijesti oblika i redakcije, ostali dijelovi knjige čitki su i za prosječne čitatelje s teološkom naobrazbom. Upravo zbog bogate primjene na vjerničko življenje i moljenje danas, bilo bi poželjno da sam autor što prije prevede svoju knjigu na hrvatski. U hrvatskom prijevodu trebao bi navesti i vlastiti prijevod ove divne parabole o molitvi koja vjeru pretpostavlja ali i hrani.

Mato Zovkić

Dizertacija o doprinosu vjernika socijalnoj obnovi i miru u BiH

Stephen R. GOODWIN, *Fractured Land, Healing Nations. A Contextual Analysis of the Role of Religious Sodalities Towards Peace-Building*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main 2006., XXIV+307 str. + CD ROM s odgovorima 28 intervjuiranih.

Autor je anglikanski pastor a knjiga je dizertacija iz pastoralne teologije obranjena na Sveučilištu u Edinburghu. Polazi od znanstveno dokazane teze novijih religiozologa i politologa da u sekularnim državama Crkve i vjerske zajednice mogu pridonositi socijalnoj obnovi i miru pri liječenju posljedica nasilja i sprječavanju no-